

Stanisław Szeliḡa

ORCID: 0009-0001-8174-4794

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

W trosce o rozwój pedagogiki analitycznej

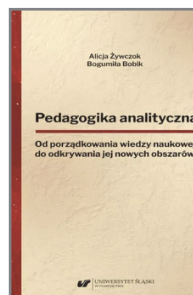
In the Interest of Developing
Analytical Pedagogy

Alicja Źywczok, Bogumiła Bobik, *Pedagogika analityczna.*

*Od porządkowania wiedzy naukowej do odkrywania jej
nowych obszarów*, Wydawnictwo Uniwersytetu ŚlĄskiego,
Katowice 2022, ss. 123

Alicja Źywczok, Bogumiła Bobik, *Analytical Pedagogy:*

*From Organizing Scientific Knowledge to Discovering
New Domains*, Wydawnictwo Uniwersytetu ŚlĄskiego,
Katowice 2022, pp. 123

Książka Alicji Źywczok i Bogumiły Bobik pt. *Pedagogika analityczna. Od porządkowania wiedzy naukowej do odkrywania jej nowych obszarów* koncentruje się wokół porządkowania wiedzy naukowej, ze szczególnym uwzględnieniem nauk społecznych i dyscypliny pedagogiki. Autorki eksplorują klasyfikację wiedzy naukowej jako kluczowy proces umożliwiający zarówno jej systematyzację, jak i udostępnianie. Ważnym elementem podjętej tematyki jest również rola klasyfikacji jako inspiracji do powstawania

SPI Vol. 28, 2025/3
e-ISSN 2450-5366

Reviews

Recenzje

nowych obszarów nauki. Autorki podejmują analizę różnorodnych typów „ładu” (np.: społecznego, prawnego, historycznego, intelektualnego), aby następnie przejść do porządkowania wiedzy naukowej poprzez klasyfikację. Monografia zagłębia się w pojęcie, znaczenie, typy, cechy i przedmioty klasyfikacji, a także w wymagania stawiane poprawnej klasyfikacji. Prezentowane są wybrane przedmioty klasyfikacji wiedzy w subdyscyplinach pomocniczych i w pedagogice. W ostatniej części, na przykładzie pedagogiki rodziny, autorki pokazały, jak można klasyfikować wiedzę z zakresu teorii i praktyki pedagogicznej, wykorzystując przy tym analizę logiczną, wyjaśniającą i funkcjonalną. Analiza pedagogiki rodziny obejmuje dysfunkcje, przyczyny i skutki dysfunkcji.

Autorki dążą do uporządkowania wiedzy naukowej w naukach społecznych i pedagogice w sposób, który inspiruje do powstawania nowych obszarów nauki. Monografia jest rezultatem prac zespołu badawczego, którego celem był m.in. rozwój teorii naukowych. Autorki podkreślają potrzebę użyteczności teoretycznej i praktycznej proponowanych klasyfikacji. Cel ten nie ogranicza się zatem do samego „opisania zjawiska” (klasyfikacji), ale ma prowadzić do konkretnych rezultatów w postaci uporządkowanej wiedzy i inspiracji do dalszych badań, a nawet do inicjowania nowych subdyscyplin pedagogicznych.

Cel, jakim jest przejście „od porządkowania do odkrywania nowych obszarów”, wykracza poza samo opisanie i stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o potencjał analitycznych metod (takich jak klasyfikacja) dla dynamiki rozwoju nauki w pedagogice. Książka, prezentując konkretne przykłady klasyfikacji i proponując nowe ujęcia (np. pedagogika analityczna jako subdyscyplina), stara się odpowiedzieć na postawione pytanie o możliwości rozwijania wiedzy naukowej przez jej porządkowanie. Nie jest to jedynie „opisywanie zjawiska”, ale raczej propozycja metody i jej zastosowania w celu rozwoju dyscypliny.

Książka posiada wyraźnie zdefiniowaną strukturę. Składa się z wprowadzenia zatytułowanego „Zamiast wprowadzenia”, czterech rozdziałów merytorycznych, zakończenia, bibliografii, noty o autorach, indeksu osób, wykazu schematów i tabel oraz podsumowania.

Rozdział pierwszy koncentruje się na pojęciu porządkowania jako fundamentalnego przejawu dostrzegania logicznej struktury świata,

analizując różne typy „ładu” (społeczny, prawny, polityczny, ekonomiczny, gospodarczy, historyczny, intelektualny). Stanowi to szeroki kontekst dla dalszych rozważań autorek.

Rozdział drugi przechodzi do porządkowania wiedzy naukowej i konstruowania klasyfikacji, szczegółowo omawiając pojęcie, znaczenie, typy, cechy i przedmioty klasyfikacji, w tym wymagania stawiane poprawnej klasyfikacji. Omawia rolę klasyfikacji jako sposobu porządkowania, uprzystępniania i przyswajania wiedzy naukowej.

Rozdział trzeci „prezentuje argumentację przekonującą o tym, że odpowiednie klasyfikowanie wiedzy przyczynia się do rozwoju nauki: zaprezentowania jej nowych obszarów, takich jak zainicjowana subdyscyplina” (s. 13). Pedagogika analityczna ma na celu przede wszystkim porządkowanie wiedzy naukowej, aby ułatwić odkrywanie nowych obszarów badawczych. W tradycji klasycznej i scholastycznej definiowanie wiedzy opierano na porządkowaniu logicznym (s. 7). Jednak to podejście wymaga ciągłości, precyzji i uwzględnienia wielogeneracyjnego postrzegania nauki. Głównym zadaniem pedagogiki analitycznej jest – jak piszą same autorki – „zapobieganie niedokładnościom i błędom wynikającym z nieumiejętności przeprowadzania poprawnej analizy logicznej, eksplikacyjnej i funkcjonalnej” (s. 65). Monografia podkreśla, że prawidłowa klasyfikacja wiedzy jest podstawą dla nowych odkryć i rozwoju dyscyplin naukowych. Jest to studium interdyscyplinarne, zakorzenione w naukoznawstwie, szczególnie pedagogicznym. Adresowana jest do szerokiego grona odbiorców, w tym naukowców z różnych dziedzin (pedagogiki, filozofii, antropologii, psychologii, socjologii), praktyków współpracujących z uniwersytetami, doktorantów i studentów (zarówno teorii, jak i praktycznych aspektów pedagogiki opiekuńczej, społecznej, rodzinnej), a także pedagogów, nauczycieli i wychowawców. Jednym z owoców lektury tejże monografii może być lepsze przygotowanie dzieci i młodzieży do nauki opartej na rozumieniu i przyswajaniu wiedzy teoretycznej, w tym logiki.

Rozdział czwarty stanowi zbiór przykładów, zastosowania omawianych metodologii w obszarze teorii i prakseologii pedagogicznej. Skupia się na analizie logicznej, eksplikacyjnej i funkcjonalnej na przykładzie typologii wiedzy dotyczącej troski (jako kategorii semantycznej) oraz rodziny (jako drugiej kategorii poddanej analizie semantycznej). Autorki bardzo precyzyjnie opisują, czym jest

analiza logiczna, eksplikacyjna i funkcjonalna. Analiza logiczna dotyczy „pojęć, zdań, dowodów, hipotez, teorii naukowych oraz poznania naukowego” i służy badaniu „wzajemnych zależności pojęć i wypowiedzi; sposobów, w jakie jedne pojęcia są zawarte w innych; jak wypowiedzi można wzajemnie z siebie wyprowadzać (s. 75). Analiza eksplikacyjna (nazywana też wyjaśniającą) „obejmuje wyjaśnienia przyczynowe oraz dotyczące objawów i skutków” (s. 75). Analiza funkcjonalna to „forma wyjaśnienia naukowego, w której właściwości systemu (na przykład określonego organizmu, tworu społecznego czy gospodarczego) zostają opisane jako element funkcyjny konieczny do funkcjonowania tego systemu” (s. 75).

Przykładem zastosowania przyjętego kryterium analizy są typologie troski zaprezentowane przez autorki. W pierwszym kroku skonstruowano je odwołując się do podmiotów relacji troski – osoby troszczącej się oraz objętej tą troską. Następnie analizie poddano ujęcia, w których kluczowe znaczenie ma przedmiot troski, co pozwala uchwycić jej różnorodne aspekty: emocjonalne, praktyczne, symboliczne. Analogiczne podejście zastosowano w analizie pojęcia rodziny. Autorki prezentują typologie rodzin skonstruowane na podstawie różnych kryteriów: liczebności, struktury (np. forma małżeństwa), pochodzenia kulturowego, środowiska życia oraz pełnionych funkcji. Uwzględniono także klasyfikacje przyczyn, przejawów i skutków dysfunkcyjności rodziny. Osobną kategorię stanowią typologie oparte na dyscyplinarnych perspektywach – psychologicznej, socjologicznej i filozoficznej – które różnicują sposób definiowania i rozumienia rodziny. W ramach tej analizy omówiono również złożone klasyfikacje funkcji rodziny, zbudowane dzięki odwołaniu się do zestawu wielu kryteriów, takich jak funkcje biopsychiczne, ekonomiczne, społeczne, socjopsychologiczne, religijne i emocjonalno-ekspresyjne.

Rozdziały budują spójną całość poprzez logiczną narrację: od ogólnego pojęcia porządku, przez metody jego stosowania w nauce (klasyfikacja), po specyficzne zastosowanie tych metod w pedagogice w celu identyfikacji nowych obszarów badawczych, zakończone szczegółowym przykładem analizy w obrębie pedagogiki rodziny.

Autorki wskazują że, porządkowanie i konstruowanie klasyfikacji jest organicznie związane z procesem twórczości naukowej i należy je postrzegać jako procesy współzależne (s. 18). Porządkowanie sprzyja zachowywaniu i przyswajaniu wiedzy, a jednocześnie, ułatwiając

dostrzeganie luk i miejsc nieoznaczonych, wspiera odkrywanie wiedzy i kreatywność naukowca. Ten związek „porządkowania” z „odkrywaniem” jest kluczową ideą spajającą rozdziały.

Już we wprowadzeniu autorki deklarują umiejscowienie swojej problematyki badawczej wśród istniejących dziedzin i dyscyplin naukowych. Odwołują się do tradycji klasycznej i scholastycznej w postrzeganiu porządkowania wiedzy jako definiowania i klasyfikowania, jednocześnie zaznaczając potrzebę kontynuacji i pogłębienia analizy w obliczu rozwoju dyscyplin.

Odwołują się do literatury z różnych dziedzin poza samą pedagogiką, co jest kluczowe dla interdyscyplinarnego charakteru pracy. W rozdziale pierwszym, poświęconym pojęciu porządku, cytowani są filozofowie i myśliciele (np. Kępiński, Ossowski, Tischner, Kotarbiński, Gurvitch, Nell-Breuning, Konieczny, Rosa). W rozdziale drugim, dotyczącym klasyfikacji wiedzy naukowej, prezentowane są ujęcia klasyfikacji w nauce przez znaczących filozofów i logików (np. Kotarbiński, Petrażycki, Tatarkiewicz, Czeżowski, Ajdukiewicz, Gurvitch, Russell, Whitehead), co potwierdza znajomość teoretycznych podstaw metodologicznych.

Ponadto autorki przedstawiają i omawiają istniejące klasyfikacje wiedzy w pedagogice, w tym podział na subdyscypliny. Przykładowo, w rozdziale trzecim prezentują „Przykłady dotychczasowych systematyzacji subdyscyplin pedagogicznych”, omawiając tradycyjne ujęcia oraz inne autorskie propozycje (przedstawione w Schematach 2, 3, 4). W rozdziale czwartym, analizując pojęcia „troska” i „rodzina”, odwołują się do licznych prac innych badaczy i źródeł prawnych/dokumentów (np. Kwieciński, Ścisłowicz, Symotiuk, Rusiecki, Walancik-Ryba, Maklewska-Ryba, Kudak, Izdebska).

Monografia dotyczy pedagogiki analitycznej, która jest nową, proponowaną subdyscypliną naukową w obszarze pedagogiki. Głównym celem tej subdyscypliny jest porządkowanie wiedzy naukowej jako przejaw dostrzegania logicznej struktury świata. Porządkowanie wiedzy jest ściśle związane z procesem twórczości naukowej i może stanowić inspirację do powstawania nowych obszarów nauki.

Podstawowym narzędziem pedagogiki analitycznej jest klasyfikacja i systematyzacja wiedzy. Klasyfikacja wiedzy naukowej jest postrzegana jako sposób porządkowania, uprzystępniania i sprawnego przyswajania tej wiedzy. Umożliwia ona zachowanie

i przyswojenie wiedzy, a także odkrywanie luk i miejsc nieoznaczonych w nauce. Monografia omawia pojęcie, znaczenie, typy i cechy poprawnej klasyfikacji.

W ramach pedagogiki analitycznej proponuje się stosowanie różnych typów analiz, takich jak analiza logiczna, eksplikacyjna i funkcjonalna, które służą konstrukcji typologii. Te strategie analityczne są demonstrowane w czwartym rozdziale monografii, który stanowi egzemplifikację typologii wiedzy w obszarze teorii i prakseologii pedagogicznej.

Przykładem zastosowania tych metod jest szczegółowa analiza semantyczna oraz konstrukcja typologii dwóch kluczowych kategorii pedagogicznych: „troski” i „rodziny”. Analiza „troski” obejmuje jej typologie skonstruowane według kryteriów podmiotów, przedmiotów oraz emocjonalności i czasowości. Analiza „rodziny” koncentruje się na klasyfikacji pojęć rodziny skonstruowanej w wyniku przyjęcia kryterium dyscypliny naukowej (np. psychologicznej, socjologicznej, filozoficznej), typologii rodziny skonstruowanej według kryterium wielu kryteriów, a także klasyfikacji funkcji rodziny i typologii przyczyn, przejawów i skutków dysfunkcyjności rodziny. Przedstawiono także typologie rodzin zastępczych, w tym opartą na polskiej ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Choć autorki deklarują wprowadzenie nowej subdyscypliny, ich propozycja zdaje się mieć głębszy wymiar – epistemologiczny, a nawet paradygmatyczny. Jeśli więc pedagogika analityczna chce pełnić funkcję porządkującą, klasyfikującą, ustanawiającą epistemologiczny ład, to kieruje się w stronę badania natury, źródeł i granic wiedzy, a w związku z tym próbuje przesunąć oś epistemologiczną całej dyscypliny. Uważam, że ta koncepcja pedagogiki analitycznej przekształca paradygmat pedagogiczny z nauki humanistycznej w paradygmat logiczno-formalny. Wydaje mi się że jest to próba wprowadzenia logiki do rzeczywistości wychowawczej. A edukacja, wychowanie, opieka to nie modele matematyczne ani układy liniowe – to zjawiska zakorzenione w doświadczeniu, kontekście, w emocjach, a często w niedopowiedzeniach. Z jednej strony mamy naukowe pytania o warunki sensowności teorii, z drugiej – rzeczywistą praktykę wychowania, działania w szkole oraz decyzje edukacyjne. Proponowane takie ujęcie pedagogiki jako praktyki klasyfikacyjnej rodzi we mnie pytanie o granice jej humanistycznej tożsamości. To

próba wpisania złożonego świata wychowania – pełnego życia, wartości i kultury – w sztywne ramy klasyfikacji i typów.

Monografia *Pedagogika analityczna* stanowi propozycję uporządkowania wiedzy pedagogicznej przy użyciu narzędzi logicznych i klasyfikacyjnych, zaczerpniętych z filozofii analitycznej i naukoznawstwa. Autorki przedstawiają model, w którym porządkowanie wiedzy jest nie tylko narzędziem systematyzacji, ale także mechanizmem odkrywania nowych obszarów badawczych. Wprowadzenie pojęcia „pedagogiki analitycznej” nie pełni jedynie funkcji technicznej. Proponowany sposób pracy z wiedzą prowadzi do przesunięcia akcentów w obrębie całej dyscypliny. Pedagogika zostaje ukazana jako działalność klasyfikacyjna, oparta na precyzji definicyjnej, strukturze pojęciowej i analizie formalnej. Taka koncepcja zmienia sposób myślenia o wiedzy pedagogicznej – z podejścia hermeneutycznego lub empirycznego w kierunku epistemologii porządku. Podejście to rodzi pytania o zakres zastosowania analizy logicznej w kontekście praktyki wychowawczej. Wychowanie i edukacja funkcjonują w przestrzeni znaczeń, wartości i relacji, które często wymykają się jednoznacznym klasyfikacjom. Przesunięcie paradygmatu z interpretacyjnego na analityczny może otwierać nowe możliwości, ale też wymaga redefinicji podstawowych założeń pedagogiki jako nauki.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Stanisław Szeliga
 Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
 Wydział Pedagogiczny
 e-mail: 25670@student.ignatianum.edu.pl